

POMĚR PATNÁCTILETÝCH K POVOLÁNÍ

Jiří Čepelák
(z Čs. ústavu práce)

V lednu loňského roku provedl Čs. ústav práce výzkum, jehož účelem bylo zjistit některé složky poměru k budoucímu povolání u patnáctiletých děvčat a chlapců, kteří chodili poslední rok do měšťanské školy a měli se tedy za necelého půl roku rozhodnout o povolání.

O některé výsledky výzkumu projevili se ve veřejnosti a v odborných kruzích takový zájem, že se nám zdá účelné uveřejnit tři důležitější kapitoly z výzkumu s podrobnějšími daty, než to bylo možno ve zprávě pro tisk, svého času vydané.

Šetření bylo provedeno na vzorku měšťanských škol v Praze a na venkově v Česlách. Bylo do něho pojato asi 2000 chlapců a děvčat; jako výzkumné techniky bylo použito dotazníku, který byl vyplňován na školách za vedení pracovníků oddělení pro sociální výzkum ČsÚP. Kritériem reprezentativnosti zvoleného vzorku bylo sociální složení žactva, známé nám předem ze statistik.

1. Představy patnáctiletých chlapců o některých povoláních

1. Při výzkumu chlapců nás zajímala především otázka, jaké mají představy o některých pracovních oborech.

2. Povolání, o nichž měli žáci napsati svou představu, jsme vybrali jenom jedenáct, pět u chlapecké mládeže oblíbených (jemný mechanik, automontér, soustružník kovů, elektrotechnik, strojní zámečnick) a šest naopak méně vyhledávaných (tesař, koželuh, klempíř, modelář v kovoprůmyslu, slevač, betonář). Dalším úkolem chlapců bylo vyjádřiti představu o těch povoláních, která si chtějí zvolit, nebo která se jim nejvíce líbí. O každém z těchto povolání měli chlapci napsat nebo říci, odkud je znají, zda už viděli někoho v něm pracovat, s jakým hlavním materiálem se v něm pracuje, jakých se v něm užívá strojů, nástrojů a jiných pracovních pomůcek a hlavně, které hlavní práce se při něm konají. Podle odpovědi jsme posoudili, zda mají žáci o pracovních oborech představu správnou nebo nesprávnou, nebo zda o něm nevědí nic neb téměř nic. Při posuzování odpovědi jsme měli ovšem na paměti, že patnáctiletý chlapec nemůže podat zevrubný popis povolání a práce v něm. Považovali jsme proto za správné i takové odpovědi, v nichž žáci uvedli aspoň stručně nějaký z hlavních znaků povolání. Odpovědi, v nichž žáci uvedli jen některou z nepodstatných charakteristik povolání, kvalifikovali jsme jako představu neúplnou.

3. Výzkum ukázal, že představy chlapců o povoláních jsou odvozeny velmi často jenom z pojmenování pracovního oboru; takto tvořené představy bývají ovšem, jak dále ukážeme, buď neúplné, nebo naprosto nesprávné. Některá povolání neměla většina chlapců zřejmě příležitost vidět, hlavně ta, která se provozují většinou v továrnách; ale většina chlapců věnuje velmi malou pozornost i těm povoláním, která jistě měli příležitost někdy spatřit.

4. Všimněme si, jaké představy mají chlapci o jednotlivých povoláních, na něž jsme se ptali.

a) **Jemný mechanik.** Toto povolání je pro mládež velmi přitažlivé. Název „mechanik“ ukazuje na povolání technické povahy (a o techniku mají patnáctiletí chlapci především zájem) — označení „jemný“ ukazuje na práci málo namáhavou a také „čistou“. Je to tedy pro chlapce jedno z „lepších“ povolání. Přesto však o povolání jemného mechanika má správnou představu jen necelá pětina chlapců; neúplnou představu jich má desetina. Ostatní nevědí o práci jemného mechanika buď vůbec nic, nebo téměř nic (58%), nebo o ní mají představu nesprávnou (15%), — práce, o kterých se domnívají, že je dělá jemný mechanik, dělají ve skutečnosti zlatníci, šperkaři, stříbrníci, brusíči drahokamů, klenotníci, brusíči brýlových skel, optici, elektromechanici a jiní. Chlapci z města znají povolání jemného mechanika více než chlapci z venkova. Celková bilance představ žáků o povolání jemného mechanika jest, jak je vidět, silně pasivní.

b) **Soustružník kovů.** O tomto mládeži často vyhledávaném povolání mají žáci představy ještě chudší než o povolání jemného mechanika. Odpovědi;

z nichž můžeme usoudit na správnou představu o práci soustružníka kovů, dalo jen 12% žáků; stejné procento má představu neúplnou. Tři čtvrtiny chlapců přiznalo, že nevědí, jakého tvaru jsou předměty, které soustružník vyrábí a pod. a nedovedlo říci vůbec nic o jeho práci. Některí chlapci se chybně domnívají, že soustružník kovů slévá nebo sváří kovy, že spravuje kola a motory a pod. Také o tomto povolání vědí více chlapci z města než z venkova.

c) **Strojní zámečnick.** O práci strojního zámečnicka má správnou představu jen 6% chlapců; neúplnou představu má 13%. Ostatní chlapci buď nevědí, co strojní zámečnick dělá (65%) nebo mají o jeho práci představy nesprávné (16%); vzhledem k oblíbenosti tohoto povolání jest zajímavé, že o žádném z povolání, na něž jsme se ptali, nevyskytují se chybné představy tak často jako právě o povolání strojního zámečnicka. Chlapci se domnívají — podle názvu povolání — že strojní zámečnick pracuje výhradně se stroji, že jeho hlavní práce je výroba zámků a pod. Práce, o kterých se domnívají, že je dělá strojní zámečnick, dělá vlastně soustružník kovů nebo zámečnick stavební. Vyučení se strojnímu zámečnictví jest východiskem k různým povoláním jiným. Proto jsme se žáků ptali, která povolání může vykonávat vyučený strojní zámečnick. 86% žáků odpovědělo, že to neví. 5% jich uvedlo aspoň jedno takové povolání, 5% uvedlo více než jedno takové povolání a 5% odpovědělo na tuto otázku nesprávně; většina (85%) nevěděla, že by vyučení strojnímu zámečnictví bylo základem k vykonávání nějakého jiného povolání. Na další, konkrétní otázku, zda se může strojní zámečnick stát leteckým mechanikem, nebo zda může zkoušet v továrně motory, odpověděla kladně (tedy správně) jenom necelá pětina chlapců; 13% odpovědělo záporně (tedy chybně) a ostatní přiznali, že to nevědí. — Na rozdíl od předchozích dvou povolání znají povolání strojního zámečnicka více chlapci z venkova než z města.

d) **Elektrotechnik (elektroinstalatér).** Toto povolání je známější než povolání předešlá, zvláště je znají chlapci z venkova. Správnou představu o něm má skoro polovina žáků, 6% má představu neúplnou a 2% nesprávnou; ostatní si nejsou většinou jisti, zda elektrotechnik vyrábí nějaké součásti elektrických přístrojů, nebo zda provádí instalace světelných zařízení.

e) **Automontér.** O tomto pro mládež velmi přitažlivém povolání má většina chlapců představu správnou (76%); 4% mají představu neúplnou. Z povolání, na která jsme se chlapců při výzkumu ptali, jest vedle povolání tesaře nejznámější. Nesprávné představy se vyskytly jen v několika málo případech. Pětina chlapců nevěděla, zda automontér vyrábí součástky do aut, nebo zda auta opravuje.

f) **Modelář (v kovoprůmyslu).** Správné odpovědi o tomto povolání uvedlo 6% chlapců, odpovědi neúplné 3%. 80% žáků nechápalo, co by mohl modelář v kovoprůmyslu vůbec modelovat, 12% jich mělo o tomto povolání představu nesprávnou; domnívají se, že modelář sestavuje modely letadel, aut, lokomotiv, nábytku, domů, že vyrábí ozdobné předměty, sochy,

sošky, talíře, hliněné hrnce, pomníky, loutky a pod. Jak je vidět, je povolání modeláře mládeži prakticky neznámo, zvláště mládež z venkova o něm ví málo.

g) Slevač. Toto povolání je našim chlapcům jen o málo známější než povolání modeláře. Kdo znal povolání modeláře, věděl ovšem také, co dělá slevač. Správnou představu má 8% chlapců. Ti, kteří mají představu neúplnou (15%), nevědí, že pro slévárnu připravují modely a šablony právě modeláři. Převážná většina chlapců (75%) přiznala, že neví, co slevač slévá. Někteří se chybně domnívají, že slevač provádí autogenní sváření nebo že slévá olovo, rozehřívá cín a pod. Stejně jako modelářství, znají slevačství více chlapci z města než z venkova, kde nebývá průmysl.

h) Koželuh. Správnou představu o práci koželuha má jen pětina chlapců; 4% mají představu neúplnou. Většina žáků (72%) neví, že koželuh zpracovává surové kůže na usně; někteří (4%) se chybně domnívají, že koželuh vyrábí kožené kabelky, kufry, brašny, torny, rukavice, sedadla do aut, aktovky, postroje na koně, nebo že šije kožešiny, potahuje židle a pohovky, provádí cpaní matrací a pod. Práci koželužskou znají více chlapci z venkova než z města.

ch) Betonář. O betonáři ví jen čtvrtina chlapců, že betonuje stavební konstrukce. Ostatní nevědí, co vlastně betonář s betonem dělá. Někteří si myslí, že betonář beton vyrábí a nikoli že s ním pracuje.

i) Klempíř. Povolání klempíře znají především chlapci venkovští. Správnou představu o něm má více než polovina žáků (55%), asi desetina má představu neúplnou. Ostatní většinou nevědí, co klempíř dělá (32%), nebo si ho pletou s instalatérem nebo zámečnickem.

j) Tesař. Povolání tesaře je chlapcům většinou známo, zvláště chlapcům venkovským. Přesto někteří chlapci z města měli o tesařské práci představu nesprávnou a mysleli si, že tesař dělá nábytek.

5. Zajímalo nás dále, jakou představu mají chlapci o povolání, které se jim nejvíce líbí, nebo kterému se chtějí jít učit. Všimněme si představ aspoň o těch povoláních, která si zamýšlí zvolit větší počet chlapců. O nich mají chlapci většinou představu správnou. Vyskytují se však i představy chybné nebo případy, že chlapci nevědí o povolání, které si hodlají zvolit, téměř nic. Nejvíce vědí o budoucím povolání chlapci, kteří se chtějí jít učit automontéry nebo automechaniky; jenom 2% jich o tomto povolání neví téměř nic. U jiných povolání jsou však poměry podstatně horší. O povolání elektrotechnika neví téměř nic nebo má o něm chybnou představu 17% chlapců, kteří se chtějí tomuto povolání jít učit; u povolání chemika je to 15%, u povolání jemného mechanika 7%, u povolání tiskaře 20%, u povolání radiotechnika 12%, u povolání strojního zámečníka dokonce 24%.

6. Zjištěná fakta ukazují, jak je nezbytně nutné seznamovati školní mládež s různými obory lidské práce. Hlavní úkol má tu vlastně škola sama, která je v novém společenském řádu postavena na zcela nový základ; nový školský zákon i nové osnovy dávají jí skutečně možnost vychovávat mládež v kontaktu s živým světem práce naší národní společnosti. Důkazem nespokojenosti s ním jsou do velké míry představy mládeže o různých oborech lidské práce.

II. Názory patnáctiletých děvčat o práci ženy

7. Při výzkumu děvčat nás zajímalo, jak dalece se změny v postavení ženy v dnešní společnosti (vyplývající ze změny hospodářsko-společenského řádu) odrážejí v jejich názorech na práci ženy.

8. Názory děvčat byly vyšetřovány tak, že měla označiti jednu z těchto čtyř vět v dotazníku předtištěných:

a) Žena nemá mít vlastní zaměstnání. Po vchození školy má zůstat u rodičů a později se vdát.

b) Žena má mít zaměstnání, ale jenom do provdání.

c) I vdaná žena má mít zaměstnání, ale jen v případě, když výdělek jejího manžela nestačí na výdaje domácnosti.

d) Každá žena má mít zaměstnání stejně jako muž — tedy i vdaná žena, jejíž muž vydělává dostatečně na výdaje domácnosti.

Mimo označení jedné z těchto odpovědí, byla dána děvčatům možnost svůj názor v dotazníku podrobněji vysvětliti. Při výzkumu se ukázalo, že děvčata označila jednu z odpovědí snadno bez velkého přemýšlení a že téměř každá svůj názor podrobněji vysvětlila; to dokazuje, že o povolání ženy mají již patnáctileté dívky vyhraněné názory.

9. Všimněme si, který z uvedených názorů se vyskytl u děvčat častěji a který méně často a jak děvčata své názory podrobněji vysvětlují.

a) Nejčastěji se děvčata domnívají, že ženy mají mít zaměstnání jen, je-li nutné, když totiž manželův výdělek nestačí na výdaje domácnosti. Tento názor převládá zvláště u děvčat pražských. Označilo jej 52 proc. děvčat pražských, 39 proc. děvčat z okresů venkovských. K označené odpovědi dodávají děvčata, že „... je povinností ženy, aby pomohla manželovi,“ že „... žena se musí obětovat, je-li to třeba,“ že „... se nedá nic dělat — když výdělek muže nestačí, musí se dělat, i když se nechce“ atp. Často se vyskytuje také vysvětlení, že v případě, stačí-li mužův výdělek, nemá vdaná žena pracovat proto, že „... ubírá výdělek jiným mužům“. Ojedinele nebo jen v málo případech vyskytuje se celá řada jiných odpovědí (na př.: „... nedostatek peněz vede k nedorozumění“, „... je-li manžel dobrý, nedovolil by, aby žena chodila do zaměstnání“, atd.).

b) Téměř třetina děvčat je toho názoru, že žena má vykonávat své zaměstnání jenom do provdání. Tento názor odůvodňují děvčata povinnostmi ženy v rodině. („... zaměstnáním by trpěla domácnost, zvláště jsou-li děti,“ „... manžel by neměl uvařeno a pohodlí,“ „... do provdání se má žít žena sama, pak ať ji živí manžel,“ „... když si muž vezme ženu, ať se o ni stará,“ „... pravým posláním ženy na světě jest vdát se a mít rodinu,“ „... do provdání si má žena zaměstnáním vydělávat na výbavu,“ „... dvě věci nelze dělat poctivě najednou,“ atd.)

c) Jen menší část děvčat uvedla, že žena má vykonávat zaměstnání stejně jako muž, i když tedy mužův výdělek stačí na výdaje domácnosti. Tento názor má 17% děvčat z Prahy, ale poměrně mnohem více děvčat z okresů venkovských (28%). K tomu děvčata dodávají, že „... dnes je nedostatek pracovních sil, je tedy povinností ženy, aby také pracovala,“ „... zaměstnáním je žena nezávislá na muži,“ „... je škoda nechat zaměstnání pro provdání,“ „... ženy jsou rovny mužům, mají tedy také pracovat,“ „... může si s mužem popřát více zábavy,“ „... žena si tak ušetří na děti,“ „... může pomoci při budování státu,“ „... i práce ženy jest velmi důležitá pro národ.“ atd.

d) Názor, že žena nemá mít své zaměstnání, vyskytl se jenom v několika málo případech (ani ne půl procenta děvčat vyšetřovaného souboru). Tato děvčata chtějí zůstat u rodičů nebo chtějí chodit do rodinné školy a připravit se na manželství. Podle jejich názoru se „má žena starat o domácnost a nemá ubírat mužům práci, děvče má zůstat u maminky, která je naučí všemu, čeho je třeba pro budoucí rodinu,“ „... děvče, je-li u rodičů, nenaučí se tak utrácet jako zaměstnané děvče.“

10. Celkem lze říci, že jen menší část děvčat, končících povinnou školní docházkou, má na povolání ženy v dnešní společnosti správný názor. Odpovědi větší části děvčat ukazují však na starší buržoasní morálku, vyplývající ze struktury kapitalistické společnosti, v níž společenská funkce ženy se omezovala především na domácnost.

III. Postoj patnáctiletých děvčat k továrnímu pracovnímu prostředí

11. Postoj děvčat k továrnímu pracovnímu prostředí jsme zjišťovali ve výzkumu podle toho, která jiná pracovní prostředí jsou pro ně přitažlivější a méně přitažlivá než továrna. V dotazníku, který děvčata vy-

plňovala, bylo proto vyjmenováno 10 různých pracovních prostředí: domácnost (ne vlastní), jesle (nebo mateřská škola), kancelář, laboratoř, nemocnice, obchod, škola, továrna, zemědělský podnik, živnostenská dílna.

Děvčatům bylo vysvětleno, že v každém z uvedených pracovních prostředí může být žena zaměstnána v několika povoláních; v domácnosti může být na př. pomocnicí, vychovatelkou a pod., v nemocnici může být ošetřovatelkou, lékařkou, kuchařkou a pod., v továrně dělnicí pomocnou nebo kvalifikovanou, konstruktérkou a pod. Pak byla děvčata vyzvána, aby určila bez ohledu, jaké povolání by se jim v uvedeném prostředí líbilo, očíslováním jednotlivých od jedné do deseti, kterému před kterým dávají přednost. U prostředí, které se jim líbí méně než ono označené jednotkou (ale více než zbývajících osm), dvojku atd., tedy u prostředí, které se děvčatům líbí ze všech v testu uvedených nejméně, měla být připsána desítka. Dalším úkolem bylo napsati, co se děvčatům líbí na prostředí, označeném jednotkou, a co se jim nelíbí na prostředí, označeném desítkou. (Ke zdatu práce děvčat na tomto testu přispělo, že je oba úkoly, jak se při šetření ukázalo, skutečně zajímavé.)

12. Výsledek šetření ukázal, že továrně dává soubor děvčat přednost jediné před cizí domácností. Všechna ostatní uvedená pracovní prostředí byla děvčaty nejčastěji uvedena před továrnou.

Rozdíl v prostředí je nejlépe patrný z průměrného pořadí, v němž děvčata jednotlivá pracovní prostředí v testu uvedla. Seřazení prostředí podle tohoto průměrného pořadí dává tento obraz:

Pracovní prostředí:	Průměrné pořadí
kancelář	3.35
obchod	3.35
jesle (mateřská škola)	3.96
nemocnice	4.81
laboratoř	4.87
škola	5.51
živnostenská dílna	5.68
zemědělský podnik	6.95
továrna	7.78
domácnost (cizí)	8.68

Jak ukazují cifry průměrného pořadí, nejoblíbenějším z prostředí, uvedených v testu, je kancelář a obchod.

a) Kancelář byla vůbec nejčastěji uvedena na prvním místě (u 28% případů), často byla také označena na místě druhém (20%) nebo na třetím (15%); naopak jen v malém počtu případů na místě posledním (2%) nebo na devátém (2.5%) a osmém (4%).

Děvčatům, která označila kancelář v pořadí na prvním místě, líbí se na tomto pracovním prostředí — podle jejich odpovědí — především čistota a klid a pak povaha práce, která se v kanceláři vykonává. Uvedme alespoň některé charakteristické odpovědi děvčat. „V kanceláři je čisto a dělá se tam lehká práce.“ „Kancelář je čistá a klidné prostředí.“ „Žena z kanceláře je považována ve společnosti za vzdělanou.“ „... dělá se tam duševní práce a je tam čisto a ticho.“ „... chodila bych tam čistě oblečena...“ „... je tam čistý vzduch a práce tam není únavná...“ „... čistá práce, pěkné oblečení.“ „... ve společnosti vážené postavení.“ „... ráda bych psala na stroji...“ „... ráda píši a počítám...“ „... líbí se mi jednání s lidmi a styk s úřady...“ „... upotřebí se tam znalost cizích jazyků...“ „... uplatní se tam vědomosti ze škol...“

Asi desetině děvčat se líbí především to, že v kanceláři jsou prý ženy velmi dobře placeny.

Na desátém místě uvedla některá děvčata kancelář proto, že se tam dělá jednotvárná práce, že to je prostředí, uzavřené a dusné, že nemají zálibu v práci v sedě.

b) Obchod označila v testu na prvním místě pětina děvčat, na druhém místě 22%, na třetím 17%. Na posledním místě se vyskytl obchod naopak nejméně často (0.50%), také na předposledním nebo osmém

místě nebylo žádné z prostředí uvedeno tak málo děvčaty jako obchod (1%, 3%). Na obchodě se líbí děvčatům nejčastěji stálý styk s lidmi, pohyb při práci, menšímu počtu čistá a lehká práce, nebo pořádek v obchodě, výdělek a pod. Záporný postoj k obchodnímu prostředí odůvodňují děvčata hlavně tím, že nesnášejí mnoho lidí, s nimiž je nutno v obchodě se stýkat.

c) Jesle (mateřskou školu) uvedlo na prvním místě v testu 14% děvčat (na druhém místě 17.5%, na třetím 17.5%); na posledním místě ji uvedlo jenom 1% děvčat (na devátém 2%, na osmém 3%). K tomuto pracovnímu prostředí přitahuje děvčata podle jejich odpovědí láska k dětem; ta, jimž se toto prostředí nelíbí, přiznala, že nemají ráda děti.

d) Nemocnici uvedlo na prvním místě 9% děvčat (na druhém 10%, na třetím 3.15%), na místě desátém 6% děvčat (na devátém 9.5%, na osmém 8.5%). Odpovědi děvčat, která označila toto prostředí na prvním nebo na desátém místě, ukazují, že kladný postoj k němu jest dán snahou pomáhat trpícím nemocným, záporný postoj naopak okolností, že děvčata nesnášejí pohled na trpící, že nemohou vidět krev, nebo že nemohou cítit desinfekční prostředky.

e) Laboratoř uvedlo na prvním místě 7.5% děvčat (na druhém místě 12%, na třetím 12%), na desátém místě 3% (na devátém 6%, na osmém 7%). Podle odpovědí je patrné, že povaha práce v laboratoři je stejně přitažlivá jako názor, že práce v laboratoři jest „lehká a čistá“. Děvčatům, která uvedla laboratoř na místě posledním, vadí, že práce tam vykonávaná jest nebezpečná, nevhodná pro ženu, že je tam zápach chemikálií a pod.

f) Školu označilo na prvním místě 5% děvčat (na druhém 11%, na třetím 11%), na desátém místě 5.5% (na devátém 11.5%, na osmém 11%). Kladný postoj jest dán zájmem o práci ve škole a jen v nepatrném počtu případů okolností, že „... učitelé mají dlouhé prázdniny“, „... že jsou považováni ve společnosti za vzdělané lidi.“ Záporný postoj je patrný z vět, jako „... sama se nerada učím“, „... nejsem moc chytrá“, „... nemám trpělivost zlobit se s dětmi“ a pod.

g) Živnostenská dílna byla označena na prvním místě jen desetinou děvčat (4% na druhém, 5.5% proc. na třetím), na desátém místě jen jedním procentem děvčat (na devátém 8%, na osmém 15%). Děvčata měla nejčastěji na mysli krejčovskou dílnu nebo kadeřnictví. Kladný postoj je určen zájmem o krejčovské povolání, možností osamostatnit se, zájmem o čistou práci nebo možností použít znalostí z řemesla pro potřebu vlastní nebo pro potřebu budoucí rodiny. Záporný postoj jest určen nezájmem o manuální práci, uzavřeností prostředí a pod.

h) Zemědělský podnik byl uveden na prvním místě jen 3% děvčat (na druhém místě 2%, na třetím 4%), na desátém místě však 7.5% (na devátém 19%, na osmém 23%). Kladný postoj jest dán zájmem o práci v zemědělství a zálibou v práci v přírodě. Záporný postoj jest dán nezájmem o práci v zemědělství, která jest podle děvčat příliš namáhavá, která vyžaduje mnoho starostí a při níž není pracovní doba omezena jako v jiných pracovních oborech.

ch) Továrnu uvedlo na prvním místě jenom 3% děvčat (na druhém místě 2%, na třetím 1%), na desátém místě však 26% děvčat (na devátém 26%, na osmém 15%). Kladný postoj jest dán zájmem o práci na strojích, ale jen v textilní továrně nebo u Bati a v keramice, nikoli však v oborech jiných, potom výhodami platovými. Záporný postoj vysvětluje odpovědi děvčat, z nichž některé typické, častěji se vyskytující, uvádíme v doslovném znění: „V továrně je hřmot, hluk a špína.“ „... továrna je nevhodné prostředí pro dívku.“ „... práce v továrně jest příliš těžká.“ „... továrna není pro ženu vhodné prostředí.“ „... je tam nezdravá práce.“ „... prostředí továrny je nevlidné.“ „... málo se tam naučí.“ „... je tam prach a zima.“ „... dělnice mají ošklivé odřené ruce.“ „... pracují tam málo vzdělaní lidé.“ „... pracují tam podřadní lidé.“

SOCIÁLNĚ EKONOMICKÉ VÝZKUMNICTVÍ V POLSKU

Obsah a praktické použití

Dr. Jaroslav Šíma

V oboru sociálně ekonomického výzkumnictví patří nové Polsko spolu s CSR k nejpokročilejším zemím. Význam těchto šetření pro praktickou přestavbu a rozvoj sociálně ekonomické struktury země začíná být plně chápán a dialekticko-materialistickými hledisky se počínají prohlubovat běžné metody.

V popředí tematiky polského sociálně ekonomického výzkumnictví, podle zpráv, které nám polské úřady laskavě poskytly, stojí jednak výzkum životní úrovně, hlavně spotřeby a životních nákladů, dále výzkumpečnosti práce, jakož i otázkám produktivity a beznována pozornost.

Praktické použití sociálně ekonomických výzkumů a šetření se nejvíce uplatňuje v plánování. Zvláště výzkumných prací sociálně ekonomických značný význam, ale také politika pracovní a sociální pilně využívá výsledků četných sociálních výzkumů. Dosud však výzkumnictví v těchto oborech nebylo koordinováno. Trpí nedostatkem odborných kádrů, stejně jako u nás, připravuje však jejich školení.

Methody

Zmíníme se o nich poněkud obsírněji, protože u nás různí praktičtí pracovníci žádají často informace

o těchto metodách. Tím spíše bude nyní třeba těchto informací, když i krajské sociální referáty budou muset konat určité výzkumné úkoly. V Polsku vydali roku 1946 příručku Stanisława Rychlińskiego: Lustracje społeczne, která se všeobecně na školách i v praxi používá, a to i oficiálně v ministerstvu práce a sociální péče,¹⁾ ačkoliv některé partie by si s hlediska dialekticko-materialistického vyžádaly vážného doplnění. Nicméně je pravdou, že tyto doplňky se týkají více metod zpracování materiálu, volby temat a šíře jejich pojetí než metod výzkumu, t. j. sbírání materiálu samotného.²⁾ Autor ostatně správně vydvihuje, že moderní výzkumnictví se týká dnes výzkumu celých větších skupin než práce případové a výzkumů individuálních a sociálně patologických, jak je tomu zejména v Americe. Odlišuje správně sociální a hospodářskou složku výzkumnictví, ale dosti nezdůrazňuje bezpodmínečnou nutnost charakterisovat výrobní poměry při každém sociálním výzkumu.

Základní methodické principy stanoví autor takto:

Sociální výzkum je druh dokumentárního bádání. Sociální dokumentaci můžeme nazvat veškeré shromáždování materiálu, týkajícího se důležitých jevů sociálního života. Dokumentární materiál může být shro-

¹⁾ Viz Radlińska Helena, Zagadnienia opieki społecznej. (Praca i Opieka społeczna, r. XXI/1947, č. 4.)

²⁾ Informace podle překladu B. Malaniukové.

„...je to neútné prostředí.“ „...pro dívku je to zkáza po mravní stránce.“ „...vedou se tam špatné řeči s dívkami a o dívkách.“ „...není tam čas věnovat se sobě.“ „...byla bych neustrojená a špinavá.“

i) Cizí domácnost nevedla žádná dívka na prvním místě. Také na druhém místě byla uvedena ojedinele, na třetím místě 3% děvčat. Na místě posledním uvedlo však domácnost 50% děvčat, na devátém 20%, na osmém 12%. Tyto dívky uvádějí, že nechtějí sloužit jiným lidem, že si má každá žena dělat práce v domácnosti sama, že práce v cizí domácnosti znamená snášet rozmary jiných lidí („paniček, které se povyšují nad prostý lid“). Taková práce zdá se jim většinou bez budoucnosti a bez cíle.

13. V oblíbenosti jednotlivých prostředí, jak je uvádíme v hořejší tabulce podle průměrného pořadí, jsou některé rozdíly mezi děvčaty z Prahy a z okresů venkovských. U pražských děvčat je na prvním místě nejčastěji uvedena kancelář, na druhém místě obchod, u děvčat venkovských je tomu naopak. Také živnostenský podnik jest u děvčat venkovských oblíbeněj-

ším prostředím než u děvčat pražských; venkovská děvčata dávají mu často, na rozdíl od pražských, přednost před nemocnicí, laboratoří a školou. Zemědělský podnik, továrna (a cizí domácnost) jsou však u venkovských děvčat stejně neoblíbeny jako u děvčat pražských.

14. Jak je vidět, k práci v továrním prostředí mají děvčata, končící povinnou školní docházku, většinou odpor. Jejich postoje jsou ovlivněny postoji starší generace a jsou již vlastně anachronismem v dnešním hospodářském řádu. Bude důležitým úkolem celé naší společnosti — především však školy i rodinné výchovy — vychovat mladou generaci v nové socialistické morálce a připravit ji tak správně na její budoucí společenské úkoly.

Vyšetřování na školách prováděly V. Konvičková, stud. filosof. fakulty Karlovy university, z oddělení pro sociální výzkum A. Stránská, H. Vávrová, A. Piroutková a Vl. Čihová, která provedla též příslušné výpočty.

ОТНОШЕНИЕ ПЯТНАДЦАТИЛЕТНИХ К ПРОФЕССИИ

Юрий Чепелак

Автор публикует некоторые результаты обследования молодежи 15ти лет, предпринятого за полгода до конца учебного года.

В первой главе говорится о представлении юношей о некоторых профессиях. Юноши имели неправильное и неполное представление о той профессии, к которой собирались подготовиться. Обследование показало, что молодежь еще в школе необходимо знакомить с различными отраслями человеческого труда. В главе второй приводятся взгляды 15летних девушек на труд женщины. Чаще всего девушки считают, что женщина должна служить только в том случае, если заработок ее мужа недостаточен. Очень распространен и тот взгляд, что женщина должна работать только до замужества. В третьей главе говорится о взгляде девушек на фабричную среду. Большинство считает фабрику за среду для себя неподходящую. На все эти взгляды оказывает влияние соц. взгляды старшего поколения и поэтому необходимо воспитывать в молодежь в духе нового социалистического отношения к труду.

YOUTH OPINION ON PROFESSIONS

by JIŘÍ ČEPELÁK

The author publishes some results of a comprehensive survey carried out among youth of the age of fifteen, six months before their leaving school. The first part deals with the boys ideas of some professions. The boys had formed wrong or incomplete ideas. The research shows that it is necessary to acquaint the young people with various sectors of work while they are at school. The second part gives the fifteen years old girls' ideas on the work of women. Most of the girls think that the woman should have a profession only if the husband's earnings are insufficient. A very common idea is that the woman should work only until she gets married. The third part deals with the girls attitude towards factory work. The girls think that a factory is not a suitable place for a girl. The girls attitude is influenced by the social attitude of their elders and, therefore, a new socialist education for work is necessary.